

Margit Kaffka

MRAVINJAK

S mađarskoga prevela
Kristina Peternai Andrić

Zagreb, 2026.

disput

1.

U ovom velikom, lijepom, starom vrtu rujanski je slatki sjaj – to gusto zlato što se rasplinjuje zrakom – bio jednak kao i ponad ostalih vrtova u susjedstvu i u gradu. Naočita, raskošna stabla ovdje doista nisu živjela u djevičanskoj neplodnosti, nego su živjela svoj život – nakon što su se, ogrnuta lepršavim cvjetnim velovima, u vilinskim noćima Bogorodičina mjeseca naplesala – te konačno uobličila divnu svadbenu svečanost i u dugoj ljetnoj tišini obavila sitno zrnje nježnom zelenom bojom tkanja života. Sada kada je stiglo jesensko polaganje računa i svatko treba pokazati što je radio i proizveo u što veću slavu Božju – sada, gledaj – ona pokazuju zrele, krupne plodove voća, poput limuna žute kruške funtače i okrugle crvene jabuke što se jedva drže na peteljkaama i ispunjavanju vrt ženskog samostana mirisom koji više podsjeća na baš sve drugo nego na oštar i čedan miris tamjana.

Tog tamjana što se već gotovo zastrašujuće ustajao gore u mračnim hodnicima glavne zgrade, a posebno na onoj uskoj i tijesnoj stazi što od samostanske crkve vodi do vrata refektorija ispred divovske kuhinje. Oh, kako bi se u snena, maglovita rana jutra bezdomno

6 miješali mirisi prežgane juhe s kimom i pržene kave od žira s vonjem što se širio iz sudopera – u vrijeme kada se djevojke što ondje stanuju dovode na doručak, kada iscrpljene dugom misom, izglednije i pomalo omljene automatiziranom jednoličnošću svog života i svojih koraka, hodajući dvije po dvije, promiču onuda nijemo posrćući.

U takvim su prilikama velika glavna vrata samostana i ulaz u dvoranu crkve bili otvoreni kako bi svjetovni pobožnici i vanjske učenice mogli slobodno ući. Ma da potonje nemaju strogu obvezu posjećivati dnevnu misu, one dobro znaju da će se ta revnost računati u svjedodžbi kao ustupak, pa se trude da ih vidi barem redovnica što im je razrednica, da se makar ušuljaju na vanjski trijem na samom kraju mise, ili radi evanđelja, dovoljno da površno, profano i uz prolaznu jezu poškrope svoja lukava čela s nekoliko kapi svete vode. Ali tada djevojke u plavim uniformama što stanuju u samostanu mogu barem na časak udahnuti onaj svjež, sretni “svjetovni” miris što prodire unutra zajedno s vanjskim zrakom. Njihove čeznutljive oči mogu vidjeti djelić gradske ulice, pred njihovim pogledima kao u snu projuri “život” kakav su nekoć poznavale – prošle godine, ili još godinu prije, kada su u školu odlazile od kuće, iz roditeljskog doma, mama bi ih jutrom budila, grdila ako bi se dugo protezale u krevetu, češljala ih, a sa stola se već širio miomiris “prave” kave, zatim bi se s torbom punom knjiga žurile svijetlom, sunčanom ulicom, galamile na dječake ili se u šali međusobno guralale laktovima. U prolazu bi ugledale Mariku s velikom pletenom košarom kako odlazi na tržnicu u nabavku

za ručak... Doduše, i ovdje bi se ponekad u vratima crkve mogla vidjeti Marika s košarom, starice s krunicama, ona nekolicina siromašnih učenika što su skinuli šešire i što običavaju ministrirati u crkvi jer žele biti primljeni u sjemenište. A mogle su se vidjeti i vanjske družice, one sretnice što su u samostansku školu dolazile iz roditeljskog doma i koje uglavnom poznaju samo po imenu, jer u razredu u zasebne klupe smještaju uniformirane, a druženje s tim svjetovnjakinjama gotovo je zabranjeno. Dopuštena je tek ljubaznost što je iziskuje "ljubav prema bližnjem". Male svjetovnjakinje pritom bi stajale po strani i s podrugljivim i zbunjenim zanimanjem promatrale te uniformirane djevojke kako pravilno i odmjereno koračaju. Nesvjesno poštujući veliku slobodu, sretnu i lijenu svakodnevicu vlastitog života, motrile su taj strani, tajanstveni i dostojanstveni ritualni red, strogo povezani ritam njihovih života i koraka. Gledaju ih pomalo zavidno, kao da su svećenice, inicirane, ali ipak se hihoću.

Pogotovo iza leđa "stare" debele redovnice lica crvena poput paprike za koju znaju da je strašni pastir tog tamnoplavog stada. *Kunigunda, gumena bunda!* – sprdale bi se i potihom cerile iza njezinih leđa. Istina, one ne potpadaju pod režim njezine strahovlade. Oh, kako ih mrzi! I ne okreće se u njihovu smjeru jer ionako ne bi mogla pronaći krivca, niti nad njima ima moć, ali njezino ogromno lice od otrovnog bijesa postaje tamnije za još jednu nijansu, pa krupnom rukom čvrsto stišće izrezbarenu lubanju na krunici. *Prļjavice! Fragle! Niškoristi!* – grmi svojim grubim, gotovo muškim glasom s lošim švapskim izgovorom. Svoje puno tijelo le-

đima je okrenula prema velikim vratima kako bi zaklonila pogled na ulicu, zapriječila ta pogubna iskušenja jutarnjeg sjaja, gibanja, slobode. – *Po-žuriti!* – reži sve žešće dok uski hodnik upija uspavanu povorku koraka. I jao si ga onoj koja u tom trenutku prošapće i najtišu riječ u uho svoje susjede, onoj koja i najmanjim znakom prekrši jutarnji silencijum. Ako se radi o mlađoj djevojci, neizbježno će za kaznu klečati posred refektorija, ako se pak radi o starijoj, ona će biti prisiljena slušati beskrajnu neugodnu lekciju tog hrapavog kaplarskog glasa što prodire do najdaljeg živca, tu kao u tuke ustrajnu nadiruću plimu bijesnog prijekora za dobro jutro uz kavu od žira, u opresivnoj tišini silencijuma.

Tako započinje dan: lekcije, radni sati, vježbe – vjeronauk, molitve u koru, beskrajne litanije, klečanje na hladnom kamenu – potpuno jednako kao jučer, a ni sutra neće biti nimalo drukčije.

Oh, da, na Staru se još nekako i može naviknuti, a za molitve misli mogu odletjeli daleko, ali ta strašna monotonija... kada su prazni dani mladosti neizmjereno dugi, čekanje teško, a čežnja za *životom* nestrljiva...

Ali pogledaj vrt – sladak je, mirisan i lijep. Kako li je samo dobro spustiti se, napustiti mučno čistu dnevnu dvoranu, mračne hodnike, popločana dvorišta, proći ispred novih školskih zgrada i vrtlarske kuće, sve duž jednoličnih dugih staza velikih povrtnjaka, kroz lijehe među ogrozdima, i konačno stići u žičanom ogradom omeđen svijet zelenila, gdje se ne treba povlačiti u užasnom redu dvije po dvije, nego se može rastrčati po vijugavim stazama pod krošnjama, čak se i skriti u zeleni gustiš jorgovana pri dnu vrtne ograde. Ovdje se tije-

kom poslijepodneva, ako je vrijeme lijepo, male osnovnoškolke i učenice građanske škole mogu satima igrati skrivača, a “gospođice” što sebe smatraju velikima mogu se – same i uronjene u misli ili u grupama – satima prepustiti svojim tajnama ili maštarijama.

Jer ovdašnje travke ne mirišu na pobožni tamjan i pogrebne kadionice, a ni drveće nije nimalo stidljivo premda je ovo samostanski vrt. U mjesecima ljetne tišine stabla su odnjegovala svoje sitne zametke, a sada kada je ponovo došla jesen i pod krošnje su opet stigla bučna, jadna mala ljudska nevinašca što šmrcajući još oplakuju domaće gnijezdo puno paperja, sada, gledaj, poput limuna žute velike kruške funtače već su posve spremne, prezrele vise na peteljka, tako da je dovoljan tek povjetarac i...

“Puf!” – “Gledajte kolika je. Da sam sad kod kuće, zgrabila bih je i zagrizla. Jao, kako bi samo curio njezin sok.”

Tri sitne šiparice prekinule su svoju “plačiškolu” – igru što se obično u to rujansko vrijeme na tom mjestu tradicionalno odvijala. Djevojčice bi se, naročito ako im je to bila prva godina u samostanu, okupile na vrtnoj klupi pa se redom jedna za drugom prisjećale, opijevale sreću ostavljenu kod kuće, svoju malenu dragocjenu prošlost, i natjecale se u plakanju sa slatkim, dubokim – čudesno ženskim i instinktivno kršćanskim – užitkom... Ali otpala je jedna ogromna, prezrela kruška prepuna soka! Nju treba lijepo ostaviti na zemlji ili prijaviti i odnijeti je sestri Kunigundi. Tako će dospjeti u sušionicu ili kuhinju, možda će od nje nastati kompot s nešto malo šećera predviđen za zimu, bole-

10 snicima. Da, takav je red... i samo vrag može nagovarati čovjeka na drukčije senzualne želje, pa će već zbog toga gorjeti u paklu ili čistilištu. Loše bi prošao onaj tko se ne bi znao oduprijeti. A što bi tek sve učinila sestra Kunigunda. Možda bi i crveni jezik natovarila čovjeku na leđa, a kako bi samo urlala, jao!... Kad bi se mogla podići nekako u tajnosti – da, ali već su je tri osobe vidjele, a možda i još netko, a ona Janka Wester sigurno bi ih odala jer je rođakinja jednoj od časnih sestara, a i dvije gospođice proviruju ondje iza stabla i smiju se... Pa čak i ako nitko ovdje ne bi doznao, Sudnji dan sve bi razotkrio jer tada se razotkrivaju svi grijesi i to bi bilo jako sramotno, zar ne? Tada će na svjetlost dana izaći čak i oni grijesi što su već ispovjeđeni, ali će to biti postavljeno tako da zbog već ispovjeđenih grijeha u svom srcu neće osjećati sramotu. Nije li tako?

Pa ipak se polako, drhteći, korak po korak približavaju točki žudnje. Žuti se ondje na travi – kakav podražaj, kakvo pogubno, dragocjeno, čarobno obećanje svih ovozemaljskih radosti, grijeh želja, pohlepno iskušenje za nepce!... Oh, nevino voće sa stabla. Kako su te divovski uveličale, do kakvog su te značaja podigle, kako su te do kvarnosti zatrovale tlapnja i zabrana! Sjeme stabla, Božji plode, sada se već uistinu Sotona osmjehuje u ljepoti boja tvoje cakline, preuzelo si na sebe sve grijeh ovoga svijeta!...

– *Na wasz isz?** Uzmite, pojedite! Onda... što kažeš?
Hm! *Ihr dumme Gränd'ln!***

* Iskrivljeni njem. – No, pa šta je? [Sve su bilješke uredničke.]

** Iskrivljeni njem. – Vi cendravke!

Uhvaćene na djelu, sve tri malene prestravljeno se trgnuše i zalediše. Što je to sad? Doista, ona, strašna Kunigunda što im se približavala s leđa, u rukama zaustavi kronicu što ju je vrtjela u krug, zaustavi i usne s kojih je vječito dopiralo tiho mrmljanje, te stane gledati djevojčice, a na velikom, jednostavnom crvenom licu pojavi se i rijedak gost, neki neobičan, sramežljiv osmijeh. Pomalo profan, možda pomalo majčinski – nešto što ima razumijevanja, pamti iz daleke prošlosti... U idućem trenutku već se nezgrapno, nespretno, skriva iza ljutnje. Budući da djevojčice teško mogu vjerovati svojim ušima, prilaze plodu drhteći, uplašeno i bezvoljno. Sestra se okrene, još nešto promrmlja, njezina krupna figura uokvirena oštrim linijama neobično brzo nestaje na zavojitoj stazi i odlazi prema izlazu.

– Smijemo li je pojesti? – još uvijek u strahu i slabim glasom upita jedna plava djevojčica s okruglom kopčom u kosi. – Stvarno? – Nesigurne su, stoje u grupi i drhte, u njihovim je rukama prekrasno voće.

Prilazi im Janka Wester. Dosad ih je promatrala strogo, bolećivim pogledom velikih, urokljivih očiju, njezino blijedo lice bilo je zaklonjeno udžbenikom geografije jer je učila iz njega. – Ne, nemojte to jesti, barem vam ja to savjetujem! Sestra je samo htjela testirati vašu samokontrolu. Pođite sa mnom, dolje, u šupljini jednog drveta naš razred ima kip iz Lourdesa, kupile smo ga za prvu pričest. Voće prinesite u čast Blaženoj Djevici Mariji! Stavimo tu krušku ondje za nju, može li? Vratit će vam se deseterostruko na nebu! Naravno, ne biste trebale dirati oltar, on je naše vlasništvo, jer smo

12 mi kupile svilu i svete slike. Ali ako želite nešto žrtvovati, možete predati meni!

– Da, tako će biti dobro – kaže ona s okruglom kopicom dršćući od uzbuđenja, sretna zbog ukazane časti.
– Da, a ja imam prekrasnu sliku srca Isusova, ima čipku na rubovima, nudim i to! – dodaje iznenada, oduševljena samom mišlju da umjesto jedne, u raju dobi je njih deset, sve s čipkastim rubovima. Zatim kreću s lijepim, zrelim plodom: suhonjava djevojka nosi ga pred njima, drži visoko iznad sebe poput žrtvenog kaleža. A u duplji starog stabla, pred bijelim nogama Gospe Lurdske, plod će već u slast proždrijeti gusjenice i sitni crvi. Jer Bog se jednako brine i o svojim najmanjim stvorenjima.